



# לא הכול שחור

הישגי צה"ל במלחמת יום הכיפורים

מרוב עיסוק בהפתעה ובמחדלי המודיעין שוכחים לעיתים שמלחמת יום הכיפורים הסתיימה בניצחון כה מוחץ של צה"ל, עד כי ב-40 השנים שחלפו מאז לא ניסתה שום מדינה ערבית לצאת למתקפה סדורה נגד ישראל

בהצלחה עם מצב הפתיחה הבלתי אפשרי הזה עד כי יוזמי המלחמה התחננו בסופו של דבר להפסקת אש.

## פתיחת המלחמה: 48 השעות הראשונות (6-8 באוקטובר)

בצהרי 6 באוקטובר 1973 פתחו צבאות מצרים וסוריה במתקפה כוללת, סימולטנית, בשתי הזירות נגד הכוחות הסדירים של צה"ל. מטרתם הייתה להשמיד את כוחות

יתר על כן, קרסה גם התפיסה של בניין הכוח שנשענה על הטנק, על המטוס ועל ההתרעה המודיעינית, כך שצה"ל נכנס למלחמת יום הכיפורים בתנאים הגרועים ביותר שניתן להעלות על הדעת. הנסיבות שבהן פרצה מלחמת יום הכיפורים מתאימות במדויק למושג "הפתעה" כפי שהוא מוגדר בספרי התור"ל הצבאיים. במאמר הזה מוצג כיצד צה"ל - שנבנה במשך שנים רבות להתמודדות עם מצבי החירום הקיצוניים ביותר<sup>2</sup> - התמודד

## מבוא

מלחמת יום הכיפורים נפתחה בהפתעה כפולה, מצבית ובסיסית. מצבית - כיוון שהכוחות הסדירים הופתעו מהמועד שבו נפתחה המלחמה. רבים מהם אף המשיכו לחשוב לאחור שכבר פרצה שמדובר ביום קרב בלבד. בסיסית - כיוון שקרסה תפיסת עולם שלמה, שגרסה - בין היתר - כי די בצבא הסדיר כדי לבלום את האויב על הגבולות שנוצרו בעקבות מלחמת ששת הימים.<sup>1</sup>



חיילים מצרים מתיזים מים מזרנוקים כדי לפרוץ פתח בקו בר-לב | הנסיבות שבהן פרצה מלחמת יום הכיפורים מתאימות במדויק למושג "הפתעה"

אל"ם (מיל) בני מיכלסון  
לשעבר רמ"ח היסטוריה



במקומות שונים ברמת הגולן בלא שהשלימו את משימותיהם וכבשו את השטחים השולטים המאפשרים התבססות לקראת מתקפת־הנגד שברור היה להם כי תבוא.

### הסורים לא העלו על דעתם שנתון זמן כה קצר ישתנו יחסי הכוחות בשדה הקרב ונתפסו לא מוכנים למהפך זה

#### הבסת הכוחות המיוחדים של מצרים ונטרול פיקוד ים סוף המצרי

אחד האמצעים המרשימים ביותר של צבא מצרים בפרוץ מלחמת יום הכיפורים היה הפיקוד למבצעים מיוחדים. הפיקוד הזה, שאותו עיצב ואירגן הרמטכ"ל המצרי במלחמה, גנרל שאזלי (באחד מתפקידיו הקודמים), היה בבת עינו וכלל חיילי עילית של צבא מצרים. הפיקוד כלל 6 אגדי קומנדו, חטיבת צנחנים וחטיבת נחתים. ייעודם היה לפעול בעומק האסטרטגי, האופרטיבי והטקטי של זירת הלחימה. משימותיהם כללו: בידוד זירת המבצעים, תקיפת מתקנים והשתלטות על שטחי מפתח. לפיכך הוקצו 2 אגדים למטכ"ל, 2 אגדים לארמיות הצולחות ו־2 אגדים לפיקוד ים סוף. חטיבות הצנחנים והנחתים אמורות היו לפעול בעומק האופרטיבי נגד יעדים שהקצה להם המטכ"ל.<sup>5</sup>

הכוחות האלה נכשלו לחלוטין בביצוע משימותיהם על אף היותם חיילי עילית שעברו אימונים מיוחדים. ביום הראשון למלחמה נעשה ניסיון להנחית 4 גדודי קומנדו ממסוקים בעומק האופרטיבי של צה"ל בסיני. מתוך 50 מסוקי MIL-8 שהופעלו, השמידו כוחותינו 26 מסוקים (24 השמיד חיל האוויר) - חלקם עוד לפני הנחתת הכוחות. החיילים שהונחתו סבלו ממחסור במפקדים, במזון, במים, בציוד ובנשק וסבלו מדיסאורינטציה חריפה. משום כך קל היה, יחסית, לכוחות צה"ל לצוד אותם במרחבי סיני. את משימותיהם הם לא הצליחו למלא.

צה"ל ברמת הגולן ולהתייבב על הירדן בזירה הצפונית ולהשמיד את כוחות צה"ל בקדמת סיני ולהתייבב בקו המעברים בסיני. באמצעות המהלכים האלה קיוו סוריה ומצרים לבטל את הישגיה של ישראל במלחמת ששת הימים בצפון ולכפות על ישראל הסכם מדיני בדרום שיהיה נוח למצרים.

#### המילואים בלחימה בתוך 9 שעות לבלית הסורים

תוכניות הגיוס של צה"ל הביאו בחשבון כניסה של כוחות המילואים ללחימה בתוך 24-36 שעות מרגע הגיוס. הסורים ידעו זאת, ואחד משיקוליהם למלחמת בזק היה רצונם להגיע למורדות המערביים של רמת הגולן לפני הגעת כוחות המילואים ולהתבסס בעמדות שולטות לקראת עלייתם של כוחות המילואים לרמה. אולם פיקוד הצפון עשה שינוי מפליג בפריסה של יחידות מחסני החירום (הימ"חים) של חטיבות המילואים ערב המלחמה, וחטיבות 179 ו־679 קודמו - בהתאמה - למחנות פילון ויפתח ממחנות כורדני ומנצורה. המהלך הזה שינה לחלוטין את היכולת להזרים כוחות מילואים לרמת הגולן לאחר תחילת המתקפה הסורית.

גדוד 266 מחטיבת השריון במילואים 179 יצא ממחנה פילון 7 שעות לאחר פרוץ המלחמה וב־062300 כבר נמצא בלחימה על ציר הנפט מדרום לנפח לאחר שחבר ל"כוח צביקה".<sup>3</sup> כעבור כמה שעות נכנס ללחימה גם כוח חלוץ של חטיבת השריון במילואים 679. כוחות המילואים, שדורבנו על ידי מפקדת הפיקוד ומפקדת אוגדה 36, המשיכו לנוע אל "רעם התותחים" עם כל הבא ליד, מצוידים למחצה ועם טנקים בודדים, אולם עד צהרי 7 באוקטובר, פחות מיממה מפתחת המלחמה, כבר היו בלחימה 10 גדודי מילואים, ואלה בלמו את הכוחות הסוריים בכל הצירים.<sup>4</sup>

ההישג הזה התאפשר, כאמור, כתוצאה מהשינויים בפריסת הימ"חים ערב המלחמה ובגלל ייחודו של יום הכיפורים שבו "נתפסו" כל אנשי המילואים בבתיהם וניתן היה בנקל, יחסית, לקרוא להם ולגייסם. הסורים לא העלו על דעתם שבתוך זמן כה קצר ישתנו יחסי הכוחות בשדה הקרב ונתפסו לא מוכנים למהפך זה: כוחותיהם היו תקועים

היחידים שבכל זאת הגיעו ליעדם ומילאו את משימתם היו חיילי גדוד קומנדו (מהאגד שהוכפף לארמיה 2) שחסמו את ציר הגישה למעוז בודפשט (המעוז היחיד שלא נפל במלחמה) עד שסיירת שקד הניסה אותם ב־8 באוקטובר. מאוחר יותר שוב חסם קומנדו מצרי את הציר, ושוב נאלץ צה"ל להשמיד את החסימה. בפעם השנייה עשה זאת כוח מחטיבת המילואים 204 במחיר כבד: 18 הרוגים. בשני המקרים המתין הקומנדו לחבירה עם חטיבת החי"ר המוגברת שתקפה מכיוון פורט־סעיד, ובשני המקרים ההתקפה נכשלה, ולא הושגה חבירה.<sup>6</sup>

פיקוד ים סוף (שגם עליו פיקד שאזלי במהלך הקריירה שלו) אמור היה לכבוש את המתקנים האסטרטגיים של אזור הנפט במרחב שבין ראס סודר לאבו רודס באמצעות אגד קומנדו מונחת במסוקים. אל הקומנדו אמורים היו לחבור (בהישט) צנחנים מהגדה המערבית של מפרץ סואץ וכוחות מדיוויזיה ממוכנת 6 של ארמיה 3 (בתנועה מצפון על הציר לאורך חופו המזרחי של מפרץ סואץ). בשלב שני אמור היה אגד קומנדו נוסף לכבוש את שארם א־שייח'. גורלו של אגד הקומנדו שהונחת במסוקים לא שפר עליו. חיל האוויר הפיל כמחצית מהמסוקים, וחיילי הקומנדו שנחתו התקשו להתמצא ולהתארגן. כוחות מחטיבת הצנחנים 35 יחד עם טנקי טיראן וכוחות אחרים של פיקוד מרחב שלמה (מרש"ל) החלו במרדף אחריהם, ובתוך כמה ימים חוסלו מרבית חיילי הקומנדו או נשבו בלי שיצליחו להשיג את משימותיהם.

בינתיים התכוננה חטיבת צנחנים מצרית לצלוח את מפרץ סואץ באמצעות צי של 80 סירות דיג (ס"גים) ממעגן מרסה תלמאת ולנחות בחוף המזרחי של מפרץ סואץ כדי לחבור לקומנדו. במעגן הזה רוכזו סירות הדיג ו־2 ספינות משמר ברטרם לאבטחתם. שני דבורים של חיל הים חדרו למעגן בלילה שבין 6 ל־7 באוקטובר, פתחו באש לכל עבר, פגעו בעשרות ס"גים והטביעו כמה מהם וכן ספינת ברטרם אחת. בעקבות המבצע הנועז הזה ביטלו המצרים את תוכניתם לצלוח את מפרץ סואץ.<sup>7</sup>

ב־10 בחודש קיבלה חטיבת חי"ר ממוכן 1 מדיוויזיה 6 פקודה לצאת מראש הגשר של ארמיה 3 ולחבור לכוחות הקומנדו בדרום.



חיילים מצרים מניפים את דגל מצרים על מעוז | הכוחות המיוחדים המצריים נכשלו לחלוטין בביצוע משימותיהם על אף היותם חיילי יעילת שעברו אימונים מיוחדים

כוחות מפיקוד מרש"ל זיהו את תנועת החטיבה, והיא נבלמה על ידי צוות קרב שכלל פלוגה מחטיבה 35. לאחר מכן היא הושמדה כמעט לחלוטין על ידי חיל האוויר וכוחות היבשה.<sup>8</sup>

המרדפים אחרי שרידי הקומנדו נמשכו כל ימי המלחמה. בסריקות ובמרדפים נתפסו 320 חיילים מצרים, ונהרגו 196.<sup>9</sup>

מכת החסד ניתנה על פיקוד ים סוף המצרי כשכוחות מחטיבת השריון 401 כבשו את מפקדתו בעדביה ב-23 באוקטובר.<sup>10</sup> במפקדה נתפסו שלל רב ומסמכים חשובים.

גם חטיבת הנחתים 130 של צבא מצרים לא הצליחה להשיג את יעדיה. לקראת המלחמה מנתה החטיבה - בפיקודו של עקיד מחמוד שועיב - כ-1,000 חיילים. החטיבה הוכפפה לארמיה השלישית, ועל פי תוכנית המתקפה היה עליה לחבור קרקעית - לאחר תנועה אמפיבית בצפון מפרץ סואץ ובאגם המר הקטן - עם כוחות הקומנדו שאמורים היו להתבסס בפתחות המערביות של מצרי המתלה והגידי.

החטיבה יצאה ליעדה מיד עם תחילת ההכנה הארטילרית וכחצי שעה לפני שכוחות אחרים התחילו במסע הצליחה. הכוח שכלל 20 טנקים, 80 נגמ"שים ו-1,000 חיילים - נתקל בחוף האגם המר הגדול במחלקת טנקים מגודל 52 בפיקודו של סג"ם אורי אגמון,<sup>11</sup> וביציר החת"ם, באזור התעוז מצווה, בעומק השטח, הוא נתקל בכוחות של גדוד 46 שנעו מאזור ביר תמדה וממעברי הגידי לתגבור חזית התעלה. בהיתקלויות האלה הושמד רוב הכוח האמפיבי שהיה דל מיוגון. מסעה של חטיבת הנחתים, שנועד להיות מהלך חשוב בלחימה, הפך אפוא לאפיזודה חסרת חשיבות בתמונה הכוללת של מלחמת יום הכיפורים - כמו מהלכיהם של כל הכוחות המיוחדים המצריים.

### הכלת המתקפה המצרית

תוכנית המתקפה המצרית כללה שלושה שלבים:

1. העברת כוחות חי"ר (בסירות גומי וללא גישור) החמושים באמצעי נ"ט אישיים (מוקשים; RPG; תול"רים) ומרגמות אשר ייאחזו בגדה המזרחית של התעלה בראשי גשר גדודיים וחטיבתיים בעומק 5-3 ק"מ.
2. בניית גשרים והעברת הנשק המסייע

בעומק של 10-12 ק"מ ממזרח לתעלה.<sup>13</sup> המצרים מעולם לא הצליחו להשלים את המשימה הזאת, שכן צה"ל לא איפשר להם - עד סוף המלחמה - לצאת מעבר לראשי הגשר של החי"ר (בעומק של 3-5 ק"מ) ולהשלים את מה שהיו צריכים להשיג בתוך יממה אחת.

לרצועה הצרה הזאת דחסו לבסוף המצרים את כל הכוחות שהצליחו להעביר מהגדה המערבית של התעלה. המצב הזה חשף את הכוחות המצריים במשך כל המלחמה לא רק להפגזות ארטילרית ולהפצצות של חיל האוויר אלא אף לירי בכינון ישר.

### מתקפת הנגד של פיקוד הצפון: ביטול הישגי הסורים בתוך 96 שעות

ב-10 באוקטובר - 4 ימים לאחר פתיחת המלחמה - סיים צה"ל את מתקפת-הנגד בפיקוד הצפון וכבש מחדש את כל רמת הגולן. במילים אחרות: הוא החזיר את המצב לקדמותו (חוץ מאשר את החרמון) לאחר שהשמיד את הכוח הסורי התוקף.

מתקפת-הנגד של פיקוד הצפון החלה ב-8 באוקטובר בבוקר, 42 שעות לאחר פרוץ המלחמה. המאמץ העיקרי התבסס על אוגדה 146, העתודה המטכ"לית בפיקודו של מוסה פלד, שהרמטכ"ל החליט יממה אחת לפני כן להקצותה לפיקוד הצפון. האוגדה הזאת, שכללה כוחות מילואים, נעה ממחנות עופר ונחל שורק בגזרת פיקוד המרכז על זחלים לעבר רמת הגולן. היא כללה את חטיבת השריון 205 שהייתה מצוידת בטנקי סנטוריון

החטיבתי והדרג השני הדיוויזיוני (ארטילריה, טנקים, שריוניות נ"ט, נגמ"שים) ובכלל זה חטיבות ממוכנות ושריון כדי ליצור את ראשי הגשר הדיוויזיוניים בעומק של כ-8 ק"מ ולחזק את אלה החטיבתיים.

3. העברת כוחות ואמל"ח ארמיוניים וחיבור ראשי הגשר הדיוויזיוניים לראשי גשר ארמיוניים בעומק 10-12 ק"מ - מעבר לכביש הרוחב.

מה שקרה למעשה הוא שלחימת ההקרבה של אוגדה 252 בין גדת התעלה לציר החת"ם ב-24 השעות הראשונות של המלחמה מנעה מדיוויזיות החי"ר המצריות להשיג את משימתן הישירה. הצלחת חיל האוויר בתקיפת הגשרים הוסיפה על כך, וביום ה"ע"2+ (יום התקפת-הנגד הפיקודית) הוציא מפקד ארמיה 3 פקודה לכוחותיו בזו הלשון: "משימת הארמיה היא להשלים את העברת הטנקים, הארטילריה, אמצעי הנ"ט ותותחי הנ"מ כדי לתכנן את המהלומה באופן שתבטיח עומק מספיק". פקודתו הופצה סמוך לאור ראשון של יום ה"ע"2+, כשהארמיה הייתה אמורה להשלים את השלמת המשימה הישירה, דהיינו איחוד של שני ראשי הגשר הדיוויזיוניים לראש גשר ארמיוני בעומק של 10-12 ק"מ.<sup>12</sup>

הישגי הארמיה איכזבו ככל הנראה את המפקדה הכללית של הכוחות המזוינים (שאזלי). ב-090200 קיבלה ארמיה 3 הוראה: "להילחם ב-9 באוקטובר בלילה לשם השלמת משימתה הישירה - הקמת ראשי הגשר

ההצלחה של מתקפת-הנגד בשטחנו בהניחו שנתרו יומיים-שלושה בלבד עד לכפייתה של הפסקת אש על הצדדים הלוחמים ובהעריכו שבזמן כה קצר ניתן להגיע להישגים משמעותיים רק בפיקוד הצפון.

בבוקר 11 באוקטובר החלה אוגדה 36 להבקיע את רצועת ההגנה הסורית בצפון הגולן לאחר הכנה אווירית וארטילרית אינטנסיבית. האוגדה בפיקודו של רפאל איתן הצליחה להשיג הבקעה בקלות יחסית (הרוג אחד בלבד) ופרצה למרחב מזרעת בית-ג'אן-חאלס. היא המשיכה להתקדם מזרחה ובה בעת הפנתה כוחות דרומה כדי לאיים על אגפם ועל עורפם של הכוחות הסוריים שהגנו על ציר קונייטרה-דמשק. אוגדה 210 בפיקודו של דן לנר, שאמורה הייתה להבקיע לאורך ציר קונייטרה-דמשק (הציר העיקרי בזירה), הוטלה לקרב בטרם עת, לפני שהבקעת אוגדה 36 הותירה את רישומה על הכוחות הסוריים לאורך הכביש. התוצאה הייתה התקפה חזיתית ישירה על כוחות מבוצרים סוריים שעלתה בקורבנות רבים לפני שהצליחה.

בלילה התארגנו שתי האוגדות מחדש ותוגברו ולמחרת פרצו החוצה והחלו להתקדם לעבר דמשק. בשעות אחרי הצהריים של 12 באוקטובר הותקפה אוגדה 210 באגפה הדרומי על ידי צוות גדודי משוריין - חלוץ של חיל המשלוח העיראקי. ההתקפה האגפית הזאת, שניחתה בהפתעה והייתה מלווה באי-ודאות בנוגע לעוצמת הכוח התוקף, עצרה באחת את ההתקדמות הפיקודית לעבר דמשק, וכוחות האוגדה ועוד גדוד מאוגדה 36 פנו דרומה כדי לטפל באיום החדש.

למחרת חזרה אוגדת לנר לעמדותיה מתל-מסחרה ועד תל-מרעי, ובכך נקבע סופית גבול ההתקדמות הישראלית מזרחה. באותו הלילה כבשו צנחנים מאוגדה 36 בפעולה רגלית את תל-שמס הצופה על סעסע, ותותחי 175 מ"מ ארוכי טווח קודמו בעקבותיהם והפגזו את שדה התעופה אל-מאזה שבפרברי דמשק.

הכוחות של פיקוד צפון נעצרו ב-14 באוקטובר במרחק של כ-40 ק"מ מדמשק,<sup>17</sup> וצה"ל החליט להעתיק את המאמץ העיקרי לפיקוד הדרום. השטח שנכבש מעבר לקווי הפסקת האש והאיום שנוצר על דמשק הוכיחו לסורים כי שכרם בפתיחת המלחמה יצא בהפסדם: לא רק שלא הצליחו לממש את מטרתם - לכבוש

על כנו מערך עמדות איתן מדרום להר שיפון באזור סינדיאנה-דהלמיה.

הסורים לחמו בעקשנות כדי לשמור על מאחזים ברמת הגולן, אולם לא יכלו לעמוד מול מתקפת-הנגד הפיקודית. כוחות החי"ר הסוריים, שלא התקדמו הרבה מעבר לקו הסגול, עוד הספיקו לסגת, פגועים, מעבר לו, אולם כוחות השריון, ובכלל זה גדודי הטנקים של חטיבות החי"ר ושל חטיבות השריון וכן החטיבות הממוכנות של דיוויזיות החי"ר - ובכלל זה מרבית הנגמ"שים, הארטילריה והנ"ט שעברו את הגבול - הושמדו או ננטשו ברמת הגולן. ב-10 באוקטובר נספרו ברמת הגולן 900 טנקים סוריים פגועים או נטושים שנפלו לידי כוחותינו וכמספר הזה נגמ"שים ותותחים. באותו היום שלח אלוף פיקוד הצפון, יצחק חופי, מברק לרמטכ"ל בזו הלשון: "מאושר להודיעך שלאחר ארבעה ימי קרבות קשים ביותר הצליח פיקוד הצפון בסיועו המסיבי של חיל האוויר לשבור את הצבא הסורי אשר איבד מאות טנקים בקרבות. קו הפסקת האש ברמת הגולן בידינו. אנו מנצלים את ההצלחה ותוקפים מעבר לקו הפסקת האש".<sup>15</sup>

### הסורים לחמו בעקשנות כדי לשמור על מאחזים ברמת הגולן, אולם לא יכלו לעמוד מול מתקפת-הנגד הפיקודית

להישג הזה היו השלכות בין-לאומיות ובין-ערביות: הסורים נכנסו לפאניקה והחלו לשדר קריאות עזרה לכל בעלי בריתם. מבריה"מ ביקשו השלמה בהולה של השריון שאבד להם, ואכן באותו היום החלה זו להפעיל רכבת ימית ואווירית להשלמת האבידות הסוריות.<sup>16</sup> מהמצרים ביקשו לצאת למתקפה כוללת בסניני כדי למשוך כוחות צה"ל מפיקוד הצפון. הבקשה הזאת הייתה השיקול המרכזי של המצרים לצאת למתקפת הנפל ב-14 באוקטובר. מהעיראקים ביקשו שיחישו את הגעתם לחזית.

### החדירה לשטח סוריה והאיום על דמשק

הפיקוד העליון של צה"ל החליט לצאת למתקפה בזירה הסורית ולנצל בכך את

(שוט), ומפקדה היה יוסי פלד, את חטיבה ממוכנת 670 (שכללה גדוד שרמנים שהושאר להגן על בקעת הירדן) בפיקודו של גידי גורדון, את גדוד הסיור האוגדתי (27 טנקי שוט קל) בפיקודו של צביקה דהב וכן אגד ארטילרי ואגד תחזוקה. חטיבתה הטובה ביותר, 217, שהייתה מצוידת הייתה בטנקי שוט קל חדישים, נלקחה ממנה והוקצתה לאוגדה 162 ולפיקוד הדרום.

כפי שכבר צוין קודם לכן, את מתקפת הבוק הסורית בלמו כוחות המילואים של פיקוד הצפון במהלך 7 באוקטובר גם בגזרה הדרומית של רמת הגולן, שבה לא הצליחו הכוחות הסדירים - בשל נחיתותם המכרעת - לבלום לבדם.

בבוקר 8 באוקטובר התבהרה תמונת המצב ברמת הגולן: התברר שהסורים נבלמו על הקו הסגול בצפון הרמה, ובדרומה - על קו הנמצא מעבר לשפת הרמה. ברמת הגולן היו באותה העת 4 דיוויזיות סוריות מתוגברות (שכללו כ-20 חטיבות) שהוטלו למערכה. במיוחד יש לציין את מאמצה של דיוויזיית שריון 1, שניצלה את ההצלחה בדרום כדי להתקדם לכיוון צפון-מערב, לעבר נפח שבלב הרמה, ואת התקדמותן המשמעותית בדרום של חטיבות הדרג השני של דיוויזיה 5 - ממוכנת 132 ושריון 47 - לעומק רמת הגולן בדרך למורדותיו ולכינרת. באותה העת כבר היה ברור לסורים שדיוויזיות החי"ר שלהם אינן עומדות בביצוע המשימה שהוטלה עליהן - להגיע בתוך 24 שעות לירדן<sup>14</sup> - ושאר הטלתה של דיוויזיית שריון 1 למערכה לא תביא להם את ההישג הזה. הסורים אף הבינו שעליהם להשקיע מאמץ מרבי כדי להגן על השטח שכבשו בדרום הרמה וכי לשם כך עליהם לבנות מגנני נ"ט מדרום לקו סינדיאנה-חושנייה שישענו על שפע של ארטילריה, של טנקים ושל נשק נ"ט.

מתקפת-הנגד הפיקודית התפתחה בהתאם לתכנון: אוגדה 146 הייתה ה"פטיש" שלהם מכיוון דרום ודרום-מערב לעבר הכוחות הסוריים שבדרום הרמה ובמרכזה. חטיבות פיקוד הצפון 4 ו-9, שכבר היו במגע עם הסורים, הוכפפו לאוגדה 146, שעוצמתה הגיעה ליותר מ-4 חטיבות. באגפה הצפוני (השמאלי) הצטרפה למתקפה אוגדה 210, ובה חטיבה 179, ואילו חטיבת השריון 679 (מאוגדה 36) שימשה "סדן" ובלמה את הכוחות הסוריים במרכז הרמה שניסו לנוע צפונה. במקביל נותר



את רמת הגולן - אלא שבירתם הייתה בסכנה לאחר שבוע אחד בלבד של לחימה.

### 14 באוקטובר הניצחון של פיקוד הדרום בקרב ההגנה

מ־9 באוקטובר, היום שבו נבלמה סופית ההתקדמות של המצרים, הזרימו שני הצדדים כוחות ואמצעים אל קו החזית. המצרים פעלו בשתי רמות: ברמה האחת הם נקטו צעדים לוגיסטיים לביסוס המאחזים של כוחות החי"ר; ברמה האחרת הם העבירו כוחות של הדרג האופרטיבי השני לקראת מתקפת 14 באוקטובר.

המצרים יתגברו את עוצמתם בכ־200 טנקים והגיעו לסדר כוח של 900 טנקים ממזרח לתעלה. אולם רק כ־400 טנקים השתתפו במתקפה.

מולם העמיד צה"ל כ־750 טנקים בארבעה ריכוזים אוגדתיים. אוגדה 162 התעצמה לכדי סד"כ מיטבי, אוגדה 143 חזרה כמעט למצבתה התקנית, ואוגדה 252 התייצבה על סד"כ ההולם את משימתה.

בניסבות כאלה היו סיכויי המצרים לפרוץ מזרחה קלושים מלכתחילה. תוצאות הלחימה ב־14 באוקטובר הצביעו יותר מכל דבר אחר על המהפך ביחסי העוצמה. מול אובדן של 250 טנקים מצריים היו אבדות צה"ל זניחות. למעט חטיבה 274 (חטיבת הטיראנים) שדיווחה על פגיעות ב־20 מכליה, ואשר החזירה את מרביתם לשירות בו ביום, היו רק פגיעות מזעריות בטנקים בכל היחידות שהשתתפו בקרב. יחסית ליום לחימה צפוף ואינטנסיבי היו גם הפגיעות בנפש קלות יחסית. חטיבה 274 איבדה חמישה מלוחמיה, לחטיבה 204 אבדו בהיתקלות הבוקר כמה לוחמים, גדוד 202 איבד שלושה לוחמים בגזרת ואדי מבעוק. צה"ל הוכיח שבקרב הגנה סדור הוא מביס את המצרים בקלות יחסית.<sup>18</sup>

מנקודת המבט של צה"ל ושל קברניטי מערכת הביטחון נפתח בסופו של אותו היום חלון הזדמנויות אסטרטגי לשינוי פני המלחמה באמצעות צליחת התעלה.<sup>19</sup> קרבות 14 באוקטובר סימנו את שיאו ואת סופו של המאמץ ההתקפי המצרי שהחל ב־6 באוקטובר. בכך הוא חרג במשמעותו מההיבט האופרטיבי והצבאי גרידא. הכישלון שם קץ לניסיונות של המצרים להגשים את תוכנית המתקפה שלהם

ולהגיע למעברים,<sup>20</sup> והוא אף מנע מהמצרים להשיג את המשימה הישירה של הארמיות. היה ברור לחלוטין שברמה האסטרטגית והאופרטיבית כבר אין יותר למצרים אופציה התקפית. מאותו השלב הייתה למצרים מטרה אחת בלבד: לשמור את ההישגים המוגבלים שהשיגו.

### צליחת התעלה והקמת ראש גשר באפריקה, 15-18 באוקטובר

אחת מהנחות היסוד בתפיסת הלחימה של צה"ל לפני המלחמה הייתה שהמלחמה בזירה המצרית תוכרע באמצעות צליחת התעלה ומתקפה שתעביר את המלחמה לשטח האויב. כדי לאפשר מבצע צליחה כזה הושקעו משאבים רבים, ונבנה מערך שלם בחיל ההנדסה ובשריון. בתרגילי הצליחה ערב המלחמה נעשתה הצליחה כאשר הגדה המזרחית בידינו, אולם גם לאחר ההיאחזות המצרית במזרח התעלה בימי המלחמה הראשונים הייתה ההערכה שצליחה מערבה וכיתור הכוחות המצריים תאלץ אותם לסגת ולוותר על הישגיהם ההתחלתיים. יממה לאחר בלימת המתקפה המצרית ב־14 באוקטובר החל צה"ל במבצע הצליחה ששם הקוד שלו היה "אבירי לב".

רב־אלוף חיים בר־לב, מפקד חזית הדרום, הועיד את אוגדה 143 של אריאל שרון לכבוש ראש גשר, לפתוח צירים אליו, לאבטח אותם ובהמשך להרחיב את השטח הכבוש צפונה משני עברי התעלה. אוגדה 162 של אברהם אדן יועדה לעבור דרך אוגדת שרון ולכתר את הארמיה ה־3 בכיוון דרום. על פי התוכנית של אוגדה 143 הוטל על חטיבת השריון 14 (מוגברת) לפתוח את הצירים לתעלה ולאבטחם, על חטיבת הצנחנים של דני מט הוטל לצלוח ולתפוס ראש גשר בצידה המערבי של התעלה, ועל חטיבת השריון 421 (בפיקודו של אל"ם חיים ארז) הוטל לעבור דרך ראש הגשר של הצנחנים ולפרוץ ממנו לעומק השטח המצרי.

בליל 15-16 באוקטובר החל מבצע הצליחה. חטיבת הצנחנים עברה בסירות גומי את התעלה ותפסה ראש גשר בגדה המערבית ללא התנגדות משמעותית. אולם צירי התחזוקה מאחוריהם, שנועדו למעבר של חלקי הגשרים לתעלה ושל תספוקת חיונית, עברו בחלקם

בפאתי מערכים מצריים ממזרח לתעלה שהיו רוויים בנשק נ"ט ובארטילריה, והיה קושי רב לכבוש אותם ולמנוע את שליטתם בצירים. חטיבה 14 נשאה בעיקר הנטל של הלחימה החזיתית הקשה הזאת להרחבת מסדרון התנועה - וזכתה להצלחה חלקית בלבד: היא הצליחה לרתק את המצרים למערכיהם, אך לא לכבוש אותם. הריתוק הזה איפשר לחטיבה 421 להגיע לגדת התעלה באזור הצליחה מדרום ולהעביר גדוד טנקים (בפיקודו של סא"ל גיורא לב) על דוברות תמסח לגדה המערבית של התעלה בבוקר 16 באוקטובר.

גדוד הטנקים שעבר לגדה המערבית יצא לפשיטה משוריית ממערב לחיץ החקלאי. בדרכו השמיד כוחות מצריים עורפיים, בסיסים לטיילי קרקע-אוויר ומפקדות. הפשיטה הזאת, שנמשכה מרבית שעות היום, גרמה להבקעת מערכי ההגנה האווירית של המצרים ממערב לתעלה וסייעה לחיל האוויר להשיג עליונות אווירית מעל לאזור הצליחה.

מערך הפיקוד והשליטה המצרי עדיין לא קלט את הצליחה הישראלית ואת משמעותיה והמשיך במהלך היום לרכז את מאמציו ממזרח לתעלה כדי לנתק את המסדרון שדרכו המשיך צה"ל להזרים כוחות לקו המים. כתוצאה מכך המשיכו הקרבות המרכזיים להיות ממזרח לתעלה.

יחידות השריון שלחמו לכיבוש המערכים המצריים השולטים על צירי "טרטור" ו"עכביש" המובילים לאזור הצליחה קיבלו סיוע מחטיבה 35 (הצנחנים): זו פתחה בהתקפה בלילה שבין 16 ל־17 בחודש - בעיקר באמצעות גדוד 890. זו הייתה התקפה לילית משולבת (שריון וחי"ר) על יעדים מבוצרים שהוצאה לפועל בחופזה ובדבקות עילאית במשימה וזכתה לשם "הקרב על החווה הסינית". בהתקפה הזאת ספגו כוחות צה"ל אבדות רבות, אולם בחיפוייה נגררו חלקי גשר היוניפלוט לתעלה, ובבוקר 17 באוקטובר החלה הרכבת.

ב־17 באוקטובר, יותר מיממה לאחר תחילת הצליחה, החלו המצרים במאמץ לנתק - משני עברי התעלה - את הכוחות הצולחים. לשם כך הם אילתרו כוחות משימה וחלקי יחידות מכל הבא ליד. במקביל החלו בהפצצות מהאוויר ובידי אינטנסיבי של טיילי קרקע-קרקע ושל ארטילריה על אזור הצליחה ואף עשו ניסיונות נואשים לצאת להתקפות נגד. אולם באותו



אלוף פיקוד צפון יצחק חופי ומשה דיין במלחמת יום הכיפורים | ב-10 באוקטובר שלח אלוף יצחק חופי מברק לרמטכ"ל בזו הלשון: "מאושר להודיעך שלאחר ארבעה ימי קרבות קשים ביותר הצליח פיקוד הצפון בסיועו המסיבי של חיל האוויר לשבור את הצבא הסורי אשר איבד מאות טנקים בקרבות. קו הפסקת האש ברמת הגולן בידינו. אנו מנצלים את ההצלחה ותוקפים מעבר לקו הפסקת האש"

היום (17 באוקטובר) פעלו שתי אוגדת שרון ואוגדת אדן בשיתוף פעולה מלא, לחמו משני עברי התעלה, איבטחו את בניית הגשרים והשמידו את הכוחות המצריים התוקפים. במיוחד יש לציין את השיתוף המוצלח בין כוחות משתי האוגדות במארב לחטיבה 25 המצרית. זו תקפה את אזור הצליחה מדרום - ממזרח לתעלה. את המארב הזה בלם כוח מאוגדת שרון במשך כמה שעות עד אשר כוחות מאוגדת אדן הלמו באגף של חטיבת השריון המצרית והשמידו אותה.

האגף הצפוני של מסדרון התנועה הישראלי אובטח היטב באותו היום, ובשעות אחרי הצהריים הושלם הגשר למערב התעלה על אף הפעילות המצרית. זו הצליחה רק להאט במקצת את מאמצי הגישור. בליל 17-18 בחודש צלחה אוגדת אדן את התעלה ועברה דרך אוגדת שרון (יחד עם חטיבת שריון מאוגדת שרון). בבוקר 18 בחודש כבר היו כוחות משתי האוגדות הצולחות בעוצמה ניכרת ממערב לתעלה והחלו מתקדמות למעמקי השטח המצרי. בדרכן נתקלו בהתנגדות בינונית. באותו היום נפרס גם גשר הגלילים, והמעבר למערב התעלה אובטח סופית.<sup>21</sup>

בשלושת הימים שבהם הוכרעה מערכת הצליחה קיימו הסובייטים פעילות מדינית אינטנסיבית. ב-16 באוקטובר הגיע למצרים קוסיגין, ראש ממשלת ברית"מ, וניסה לשכנע את סאדאת להסכים להפסקת אש לפני שההישגים של ישראל ממערב לתעלה יהפכו להיות משמעותיים. אולם נשיא מצרים, שלא היה מודע למבצע הצליחה של צה"ל, סירב. רק ב-20 באוקטובר, כאשר התברר לסאדאת גודל ההישג של צה"ל, נענה לפנייתו של מזכיר המפלגה הקומוניסטית הרוסית, ברז'נייב, והסכים שברית"מ תפעל להפסקת אש מיידי. ההחלטה הזאת לא תואמה עם סוריה וגרמה אחר כך להערכת היחסים בין שתי המדינות. נוכח המצב שנוצר ממערב לתעלה ביקש הרמטכ"ל המצרי, שאזלי, להסיג את הכוחות המצריים ממזרח התעלה ולהקים רצועת הגנה חדשה במבואות קהיר, אולם סאדאת התנגד לכך בכל תוקף.<sup>22</sup> בדיעבד, הצעד הצבאי השגוי הזה השתלם למצרים מהבחינה המדינית כיוון שהאחיזה המצרית בסיני הפכה לקלף חשוב בשיחות על הפסקת האש בסיום המלחמה.

### כיתור הארמיה ה-3 המצרית וכיבוש עדביה

לאחר צליחת התעלה וכיבוש החיץ החקלאי הצמוד אליה ממערב התפרסו שלוש האוגדות הצולחות (בינתיים הועברה גם אוגדה 252) כמניפה במישורים הפתוחים: אוגדה 162 של ברן פנתה דרומה לעבר ג'בל ג'ניפה כדי לכתר את הארמיה המצרית השלישית, אוגדה 252 בפיקוד קלמן מגן נעה מערבה, לכיוון קהיר כדי לאבטח את האגף המערבי ולבלום כל ניסיון מצרי לתקוף מהכיוון הזה, ואילו אוגדה 143 בפיקוד אריאל שרון המשיכה בהרחבת ראש הגשר צפונה, הפעם בעיקר ממערב לתעלה לכיוון איסמעיליה והחיץ החקלאי איסמעיליה-קהיר.

המצרים החלו לרכז כוחות מכל רחבי החזית כדי למנוע את התקדמות צה"ל והמשיכו להפציץ את אזור הצליחה והגשרים, אולם פעילות של אוגדת שרון הפכה את המאמץ הזה לקלוש ככל שעבר הזמן.

פריצת כוחות צה"ל מראש הגשר מערבה, לעבר מרחב העורף המצרי, האיצה את הפעילות הדיפלומטית. הסובייטים - באישור המצרים - הזמינו למוסקבה בבהילות את שר החוץ האמריקני הנרי קיסינג'ר. ביומיים של שיחות אינטנסיביות - ובלא ידיעת ישראל - הסכימו המעצמות הגדולות לכפות הפסקת אש מיידי על הצדדים. תוצאות ההסכמה הזאת באו לידי ביטוי בתוך 12 שעות, כאשר מועצת

הביטחון של האו"ם פירסמה את החלטה 338. לפיה אמורה הייתה להיכנס לתוקף הפסקת אש מיידי, והצדדים הלוחמים אמורים היו לפתוח בשיחות שלום בחסות הסובייטים והאמריקנים.

ישראל נדרשה להפסיק את הלחימה ב-22 באוקטובר, ונראה היה שגורמים חיזוניים עומדים לגזול מידיה ברגע האחרון ממש את הניצחון במלחמה. קיסינג'ר הבין שיהיה קשה לשכנע את ישראל להפסיק את הלחימה כשצה"ל מצוי בתנופה בלתי רגילה ולכן טס מיידי לישראל ממוסקבה עוד לפני חזרתו לארה"ב. בלחצו של קיסינג'ר הסכימה ישראל להפסקת אש. סאדאת המשיך לשחק את "הקשה להשגה" עד לרגע האחרון, אך בדקה ה-90 הסכים להחלטה (שהוא היה מיוזמה מלכתחילה כדי להניצל מתבוסה). לעומת זאת סוריה, שלא הייתה שותפה מלאה למהלכים המצריים-סובייטיים, דחתה את החלטת מועצת הביטחון.

בשעות האחרונות לפני כניסתה לתוקף של הפסקת האש המשיכו כוחות צה"ל להרחיב ככל האפשר את הישגיהם במערב התעלה. אוגדה 252 התקדמה על כביש סואץ-קהיר ונערכה להגנה בקילומטר ה-101 מבירת מצרים.<sup>23</sup> אוגדה 162 השלימה בבוקרו של 22 בחודש את מסע האיגוף שלה דרומה והתקדמה במהירות במישורי שלופה בעורף הארמיה ה-3 המצרית ולעבר דרום תעלת

סואץ. אוגדה 143 המשיכה לטהר את החיץ החקלאי לכיוון צפון בעורף הארמיה ה-2 ואף הרחיבה, באמצעות חטיבה 600, את מרחב הצליחה ממזרח לתעלה.

הרמטכ"ל הורה על הפסקת אש בשעות אחרי הצהריים של 22 בחודש, אך בשל התמוטטות מערכי הפיקוד והשליטה של צבא מצרים לא קיבלו יחידות מצריות רבות את ההוראה להפסיק את האש, והלחימה נמשכה בכל עוזה בכל הזירה. בשל כך אישרה הממשלה לצה"ל להמשיך בלחימה ולהשלים את משימותיו. ב-23 בחודש המשיכו אוגדות 162 ו-252 את תמרון האיגוף ממערב לתעלה בכיוון דרום והשלימו את כיתורה של ארמיה 3. בערב הגיעו כוחות צה"ל לעיר סואץ, ובלילה השתלטה אוגדה 252 על מעגן עדביה שבמפרץ סואץ - מקום מושבה של מפקדת פיקוד ים סוף המצרית. אוגדה 143 כבשה את פאתי איסמעיליה והתייצבה על המעברים שבחיץ החקלאי הנמשך מערבה לכיוון קהיר.

כיתור הארמיה ה-3 הכניס את ראשי מצרים לבהלה גדולה, והם החלו לזעוק בכל הצינורות הדיפלומטיים - בסיוע הסובייטים - להפסקת אש מיידית. הזעקות האלה גרמו למועצת הביטחון של האו"ם להורות בחצות שבין 23 ל-24 באוקטובר על הפסקת אש מיידית, וראש מטה משקיפי האו"ם במזרח התיכון, גנרל אנסיסו סילאסוואו, התבקש לסייע בהוצאתה אל הפועל. סילאסוואו השיג הסכמה משני הצדדים להפסקת אש בבוקר 24 באוקטובר ומיד שיגר משקיפים לפקח על ביצועה. לא ניתן היה לבצע חלק אחר של החלטת מועצת הביטחון שקראה לצדדים לחזור לקווי 22 באוקטובר.

בעקבות המשך הלחימה לאחר 22 באוקטובר איימה בריה"מ שאם ישראל לא תיסוג לקווי 22 בחודש, ינחתו כוחות מוטסים סובייטיים בשטח כדי לבלום את ישראל שמפירה את החלטות מועצת הביטחון בעידודה של ארה"ב. ארה"ב אומנם הודיעה לרוסים כי לא תרשה לה להתערב בלחימה ואף הכריזה על כוונות עליונה של כל כוחותיה - כולל הגרעיניים - אולם בפועל כפתה על ישראל לאפשר העברת אספקה לארמיה ה-3 ובכך הצילה אותה מכניעה ודאית ומשפילה.<sup>24</sup>

### ניצחון גדול בזירה הימית

חיל הים, בניגוד לכלל צה"ל, לא הופתע

מפתיחת המלחמה,<sup>25</sup> וב-6 באוקטובר היו יחידותיו בים ובכוונות גבוהה. במהלך שנות ה-60 בנה חיל הים תפיסה ייחודית של הכרעה בים באמצעות ספינות טילים קטנות. עיקר כוחו של החיל נשען על ספינות טילים מסוג סער (450 טון) ורשף (750 טון) שצוידו בטילי ים-ים מסוג גבריאל שעפים מעל הגלים לטווח של 20 ק"מ.

### חיל הים, בניגוד לכלל צה"ל, לא הופתע, וב-6 באוקטובר היו יחידותיו בים ובכוונות גבוהה

נוסף על כך בנה חיל הים מערך נחיתה משמעותי שנועד להנחית כוח אוגדתי מעבר למפרץ סואץ לאיגוף מערכי ההגנה המצריים שלאורך התעלה.

שייטת 13 (הקומנדו הימי) נבנתה מחדש לאחר מלחמת ששת הימים, חושלה בקרבות מלחמת ההתשה והייתה בכשירות גבוהה למבצעים מיוחדים.

אלוף בנימין (ביני) תלם, מפקד חיל הים במלחמה, צריך היה לשלוט בשתי זירות מרוחקות ומנותקות זו מזו: זירת הים התיכון, שבה ראה את הזירה העיקרית, וזירת ים סוף, שעליה פיקד אל"ם זאב אלמוג.

בזירת הים התיכון השיג חיל הים הישראלי עליונות ימית מוחלטת בתוך שלושת ימי הלחימה הראשונים. מש"ט 3 (מפקד שייטת הסטיל"ים), אל"ם אברהם ברקאי (יומי), שנקט טקטיקה התקפית, השמיד בקרבות בים הפתוח 12 סטי"לים סוריים ומצריים בקרבות הסטי"לים הראשונים בהיסטוריה העולמית - לטקיה ובלטים - ומאותו הרגע ריתק לנמלים או גירש ללב ים את ציי סוריה ומצרים והקנה חופש פעולה מלא לחיל הים הישראלי בהפצצת מטרות חוף אסטרטגיות בשתי המדינות ובכלל זה מתקני נפט. בזירת הים התיכון הפעיל חיל הים את שייטת 13 בפשיטה מוצלחת (מבצע "לידי") על נמל פורט-סעיד שבמהלכה הושמדו סטי"ל וכלי שיט נוספים.<sup>26</sup>

### השגת עליונות ימית בזירת ים סוף

בזירת ים סוף הצליח חיל הים בפיקודו של אל"ם זאב אלמוג להשיג עליונות באמצעות כוחות קטנים יחסית (לחיל הים לא היו

סטי"לים בזירה הזאת). המטרה המרכזית הייתה למנוע הנחתת כוחות מצריים על גדתו המזרחית של מפרץ סואץ ולאפשר הנחתת אוגדה ישראלית על גדתו המערבית של המפרץ (מבצע "אור ירוק"). חיל הים עמד במשימותיו אלה בהצלחה רבה. שייטת 13 תקפה שלוש פעמים את נמל ע'רדקה המצרי והשמידה שני סטי"לים. הדבורים תקפו את המעגנים המצריים במערב המפרץ והשמידו סירות רבות עמוסות בחיילי קומנדו מצרים שהתכוונו לנחות במזרח המפרץ - בשטחנו - וכן סירות משמר וסיוור מצריות. בכך הם יצרו את התנאים למבצע "אור ירוק" (שבסופו של דבר לא יצא אל הפועל). לאחר שאוגדה 252 כבשה את נמל עדביה במערב המפרץ (מדרום לעיר סואץ) סייע חיל הים בתספוק הכוחות ובפינוי שבויים ושלל.

המצרים טוענים שחסמו את ים סוף באזור באב אל-מנדב, אולם ישראל כלל לא עשתה שימוש בנתיב השיט הזה במהלך המלחמה.<sup>27</sup>

### ההישגים המדיניים

ההישג המדיני המרכזי של המלחמה מבחינת ישראל היה נכונותה של מצרים לפתוח במשא ומתן ישיר איתה - מה שהיא לא הייתה מוכנה לעשות לפני המלחמה. כך, למשל, בראשית יולי 1973 נפגש חאפז איסמעיל, יועצו המדיני הבכיר של סאדאת, עם שליח גרמני בשם לוטר לאהן. השליח העביר לאיסמעיל הצעה מראש ממשלת ישראל, גולדה מאיר, להיפגש עם המצרים בכל מקום, בכל עת ובכל דרג שיבחרו. איסמעיל דחה את ההצעה הזאת מכל וכל.<sup>28</sup>

והנה, לאחר מלחמת יום הכיפורים הסכימה מצרים למשא ומתן ישיר עם ישראל, ללא מתווכים - משא ומתן שהניב סדרה של הסכמים: הסכם ההפרדה (ינואר 1974), הסכם הביניים (1975) ולבסוף הסכם השלום (1979) שהושג בעקבות ביקור סאדאת בישראל (1977). בהסכם השלום חזרה בה מצרים מדרישות נוקשות שלפני המלחמה היו מבחינתה תנאי לכל הסדר: נסיגה מכל השטחים שנכבשו במלחמת ששת הימים ופתרון הבעיה הפלסטינית באמצעות זכות שיבה לכל הפליטים הפלסטינים.<sup>29</sup>

אשר לסוריה - לאחר שנחתם עימה הסכם ההפרדה (1974), הפך הגבול ברמת הגולן לשקט ביותר של ישראל. השקט הזה החזיק





1973. אלוף בנימין תלם (משמאל) שורה על גיוס חירום 48 שעות לפני אזעקות הצופרים, מברך צוות סטיל טרם יציאתו להפלגה | בזירת הים התיכון השיג חיל הים הישראלי עליונות ימית מוחלטת בתוך שלושת ימי הלחימה הראשונים

מעמד עד לתחילת ההתקוממות בסוריה לפני שנתיים.

## סיכום

צבאות מצרים וסוריה פתחו במתקפה כוללת, סימולטנית, והגיעו בתחילת המלחמה להישגים בשתי הזירות אל מול הכוחות הסדירים של צה"ל לאחר הבקעת מערכי ההגנה הישראליים וכיבוש שטחים.

ב-10 באוקטובר - ארבעה ימים לאחר פתיחת המלחמה - כבר סיים צה"ל את מתקפת-הנגד בפיקוד הצפון: הוא כבש מחדש את כל רמת הגולן (חוץ מאשר את החרמון) והשמיד את הכוח הסורי התוקף. בתוך 48 שעות נוספות הבקיע את מערכי הסורים והחל בירי ארטילרי ארוך טווח על פרברי דמשק. צה"ל אף היה מתקרב עוד יותר לבירת סוריה אלמלא הגיע לשדה המערכה ב-12 באוקטובר חיל המשלוח העיראקי אשר מנע זאת.

בזירת הדרום כשל אומנם צה"ל באופן שלומיאלי במתקפת-הנגד הפיקודית ב-8-9 באוקטובר, אך התעשת, החליף את הפיקוד בזירה, התארגן מחדש ושישה ימים אחר כך כבר הביס את השריון המצרי התוקף לכל רוחב החזית ב-14 באוקטובר. בתוך שלושה ימים נוספים צלח את התעלה והעביר את הלחימה לאפריקה ולעורף האופרטיבי המצרי. בתוך שישה ימים נוספים כיתר את הארמיה ה-3 המצרית ועצר במרחק של 101 ק"מ מקהיר. הארמיה ה-3, למעלה ממחצית הצבא המצרי הנותר, הייתה מושמדת בוודאות אלמלא התערבו המעצמות - ארה"ב ובריה"מ - להצלתה.

בתוך 20 יום הופגן במלחמת יום הכיפורים מהפך בשדה הקרב ללא אחריות בתולדות המלחמות.

בריה"מ, שנתפסה בהפתעה דומה ב-22 ביוני 1941, נזקקה לחצי שנה (שבה איבדה 5.5 מיליון לוחמים) עד שיצאה למתקפת-נגד יעילה ב-5 בדצמבר 1941.

ארה"ב, שהופתעה מהמתקפה היפנית ב-7 בדצמבר 1941, נזקקה לארבעה חודשים עד אשר הצליחה להוציא אל הפועל תקיפת אוויר סמלית נגד טוקיו באפריל 1942 (פשיטת דוליטל).

הגורמים למהפך הזה שחולל צה"ל בזמן כה קצר במלחמת יום הכיפורים הם בעיקר רוח

הלחימה והמקצועיות של מפקדי צה"ל ושל חייליו, והם נלמדים בבתי ספר צבאיים רבים בעולם.

חיל הים השיג עליונות בים בשתי זירותיו - בים התיכון ובים סוף - הודות לחידושים מהפכניים שאימץ בתחום הלוחמה הימית. המצרים, שהבינו כי גם בתנאי הפתיחה המוצלחים ביותר אין באפשרותם להשמיד את ישראל, פנו בעקבות המלחמה להסדרים מדיניים. למעשה, שום מדינה ערבית לא ניסתה מאז לצאת למתקפה סדורה נגד ישראל. תחת זאת פנו הערבים לאסטרטגיה חלופית שכוללת מלחמה כלכלית (למשל, חרם הנפט), דיפלומטית (ניסיונות לדה-לגיטימציה), טרור (כולל טרור טילים) ותעמולה.

## הערות

1. על ההבדלים בין הפתעה מצבית להפתעה בסיסית ראו: צבי לניר, **הפתעה הבסיסית - מודיעין במשבר**, המרכז למחקרים אסטרטגיים באוניברסיטת תל-אביב והוצאת הקיבוץ המאוחד, 1983 ראו גם: <http://bit.ly/1bxYgDR>
2. ראו: דני אשר, "בניין הכוח בצה"ל לקראת המלחמה", **מערכות** 447, פברואר 2013, <http://maarachot.idf.il/PDF/FILES/9/113189.pdf>
3. אלהן אורן, **תולדות מלחמת יום הכיפורים**, מחלקת היסטוריה, 2004, עמ' 79
4. דני אשר (עורך), **הסורים על הגדות**, מערכות, תל-אביב, 2008, עמ' 120
5. אל"ם אלדד, סא"ל (מיל) נחום וסא"ל (מיל) צבי, "לחימה בקומנדו המצרי במלחמת יום הכיפורים", **מערכות** 327, דצמבר 1992, עמ' 25-20, <http://maarachot.idf.il/PDF/FILES/0/109690.pdf>
6. רס"ן (מיל) יוחנן יעקובי, **הקרב על מעוז בודפשט**, מחלקת היסטוריה, מרס 1981
7. [www.navy.idf.il/1274-he/Navy.aspx](http://www.navy.idf.il/1274-he/Navy.aspx)
8. פריק סעד ארדין א' שאזלי, **חציית התעלה**, מערכות, תל-

9. אביב, 1987, עמ' 175
10. אורן, **שם**, עמ' 185
11. **שם**, עמ' 296
12. אלישיב שמשי, **ולא אשוב עד כולתם**, מערכות, תל-אביב, 2006, עמ' 105
13. עדות מעניינת לעניין הזה אנו מוצאים בספרו של מרשל עבד אל-עיני נמסי (ראש אגף המבצעים של צבא מצרים במלחמה), **זיכרונות אל-נמסי - מלחמת אוקטובר 1973** צה"ל, בית הספר למודיעין, יולי 1994, עמ' 218
14. יונה בנדמן, "ארמיה 3 חוצה את תעלת סואץ", **מערכות** 296, דצמבר 1984, <http://maarachot.idf.il/PDF/FILES/3/109343.pdf>
15. משה שנייד, "אוגדה 146 במתקפת-הנגד ברמת הגולן", **תבונה המעשה**, 3, המעבדה התפיסתית של צה"ל, 2008
16. דני אשר, **שם**, עמ' 199
17. ישי קורדובה, **מדיניות ארה"ב במלחמת יום הכיפורים**, מערכות, תל-אביב, 1987, עמ' 59
18. אורן, עמ' 171
19. אברהם איילון, "יום ה-14 באוקטובר 1973 - מדוע נמחק מן ההיסטוריה בספר זיכרונותיו של סאדאת?", **מערכות** 266, נובמבר 1978, <http://maarachot.idf.il/PDF/FILES/2/108912.pdf>
20. שמעון גולן, **מלחמה ביום הכיפורים**, מחלקת היסטוריה, עמ' 904
21. אל-נמסי, עמ' 240
22. בני מיכלסון, **30 שנה למלחמת יום הכיפורים**, העמותה להנצחת זכרה של גולדה מאיר, תל-אביב, 2003, עמ' 23
23. שאזלי, עמ' 185
24. עופר רגב, **חצי הדרך לקהיר, סיפורו של גדוד 106**, תל-אביב, 2012, עמ' 148
25. קורדובה, עמ' 158
26. ראו, למשל: אלי רהב, "קרב פורט-סעיד במלחמת יום הכיפורים", **מערכות** 449, יוני 2013, עמ' 66, <http://maarachot.idf.il/PDF/FILES/5/113235.pdf>
27. בנימין תלם, "חיל הים במלחמת יום הכיפורים", **מערכות** 361, אוקטובר 1998, <http://maarachot.idf.il/PDF/FILES/5/111845.pdf>
28. זאב אלמון, "לא היה מצור ימי", **מערכות** 431, יוני 2010, <http://maarachot.idf.il/PDF/FILES/8/112458.pdf>
29. ארכיון המדינה, **אוסף תעודות מביקור הקנצלר וילי ברנדט בישראל**, יוני 2013; אורן, עמ' 340; [www.archives.gov.il/ArchiveGov/pirsummyginzach/HistoricalPublications/BrandtGermany](http://www.archives.gov.il/ArchiveGov/pirsummyginzach/HistoricalPublications/BrandtGermany)
30. מרדכי גזית, "מצרים-ישראל: האם הוחמצה הזדמנות לשלום בשנת 1971?", **הציונות**, מאסף כ"א, 1998, <http://bit.ly/14nsckH>